

Бондар С.О.,
суддя Сумського окружного
адміністративного суду, здобувач ХНУВС

ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДІВ

Пропонуються практично значимі критерії класифікації суб'єктів організаційного забезпечення діяльності адміністративних судів. Визначаються форми організаційних заходів, які регламентовані нормами адміністративного законодавства. Уточнюються види та особливості організаційного забезпечення діяльності адміністративних судів як предмету адміністративно-правового регулювання.

Ключові слова: суб'єкти організаційного забезпечення діяльності адміністративних судів, критерії класифікації суб'єктів, організаційне забезпечення діяльності адміністративних судів як предмет адміністративно-правового регулювання

Діяльність адміністративних судів, швидкість та ефективність здійснення правосуддя залежать, зокрема, від належної організації їх роботи. Організацію забезпечення діяльності адміністративних судів ми відносимо до окремої групи їх внутрішньо-організаційної діяльності, яка регулюється адміністративно-правовими нормами. Питання організаційного забезпечення діяльності адміністративних судів були предметом окремих наукових досліджень В.М. Бевзенка, М.П. Запорожець, І.Б. Коліушка, А.Т. Комзюка, Р.О. Куйбиди, Р.С. Мельника, О.М. Пасенюка, Д.М. Притики, А.А. Стрижака, С.Г. Штогуна та інших вчених. Проте ряд актуальних і практично значущих проблем цієї діяльності потребують подальшої розробки.

Метою цієї статті є визначення видів та особливостей організаційного забезпечення діяльності адміністративних судів як предмету адміністративно-правового регулювання. Для досягнення поставленої мети необхідно було вирішити такі основні завдання: охарактеризувати думки вчених щодо розуміння сутності та видів організаційного забезпечення діяльності адміністративних судів; запропонувати практично значимі критерії класифікації суб'єктів організаційного забезпечення діяльності адміністративних судів; визначити форми організаційних заходів, які регламентовані нормами адміністративного законодавства.

Ведучи мову про суб'єктів організаційного забезпечення діяльності адміністративних судів, вважаємо, що основою їх характеристики має стати класифікація. На нашу думку, найбільш практичне значення буде мати класифікація суб'єктів організаційного забезпечення діяльності адміністративних судів за таким критерієм як «зв'язок із судовою владою», за допомогою якого усіх суб'єктів досліджуваного виду організаційного забезпечення можна об'єднати у дві групи: 1) суб'єкти загальної компетенції, серед яких: Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, центральні та місцеві орга-

ни виконавчої влади (крім Державної судової адміністрації та її регіональних органів управління), органи місцевого самоврядування; правоохоронні органи; 2) суб'єктів спеціальної компетенції, серед яких: Державна судова адміністрація, Вища рада юстиції, Пленумом Верховного Суду, Президія Верховного Суду України, Пленум вищого спеціалізованого суду, Президія вищого спеціалізованого суду, Президія Касаційного суду України, Президія апеляційного суду, науково-консультативні ради, кваліфікаційні комісії суддів, голови судів та їх заступники, апарат судів, вищі навчальні заклади, органи суддівського самоврядування, інші підрозділи забезпечення (транспортні, медичні, господарчі, бібліотеки, служба судових розпорядників).

Так, *Верховна Рада України* як суб'єкт загальної компетенції у сфері організаційного забезпечення діяльності адміністративних судів: приймає законодавчі акти, які регламентують їх діяльність; затверджує Державний бюджет України в якому передбачаються видатки щодо забезпечення функціонування судової системи, вносить до нього зміни, контролює його виконання; визначає засади внутрішньої політики у галузі правосуддя; затверджує загальнодержавні програми, зокрема із питань реформування судової системи; обирає суддів безстроково; призначає таємним голосуванням шляхом подання бюлетенів членів Вищої ради юстиції, приймає постанову про призначення двох членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України з числа осіб, які не є народними депутатами України; дає згоду на затримання чи арешт судді. Наприклад, порядок обрання на посаду та звільнення з посади професійного судді Верховною Радою України визначається Законом України «Про порядок обрання на посаду та звільнення з посади професійного судді Верховною Радою України».

Президент України утворює суди у визначеному законом порядку, здійснює перше призначення на посаду професійного судді строком на п'ять років, а також приймає підзаконні нормативно-правові акти з таких питань, як: визначення концептуальних засад створення та реформування судової системи; деталізація правового статусу Вищого адміністративного суду України, Державної судової адміністрації України; визначення кількості суддів адміністративного суду; визначення порядку розгляду питань щодо призначення суддів на адміністративні посади в судах загальної юрисдикції; визначення порядку утворення місцевих та апеляційних адміністративних судів, їх кількісного складу, підстав та умов державної охорони адміністративних судів, підстав та порядку медичного та побутового обслуговування суддів адміністративних судів.

Кабінет Міністрів України як суб'єкт загальної компетенції організаційного забезпечення діяльності адміністративних судів: розробляє проект закону про Державний бюджет України в якому передбачено видатки на функціонування судової системи і забезпечує його виконання; спрямовує і координує роботу міністерств, інших органів виконавчої влади, зокрема і державної судової адміністрації; утворює, реорганізовує та ліквідує відповідно до закону міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, діючи в межах коштів, передбачених на утримання органів виконавчої влади; приймає правові акти предметом правового регулювання яких є: деталізація правового статусу Державної судової адмі-

страції України; визначення правового порядку ведення Єдиного державного реєстру судових рішень; затвердження граничної чисельності працівників апарату адміністративних судів; розміщення адміністративних судів України тощо.

Центральні органи виконавчої влади є головними (провідними) органами, утвореними для забезпечення реалізації державної політики у визначеній сфері діяльності. У зв'язку з чим вони мають право приймати загальнообов'язкові правові акти з питань віднесених до їх компетенції. Норми, які містяться у таких актах зобов'язані виконувати усі суб'єкти суспільних відносин, зокрема і суди.

У своїй діяльності адміністративні суди зобов'язані дотримуватись правил та норм, у сфері електроенергетики, водокористування, будівництва, екології, медичних, пожежних, санітарно-епідеміологічних та інших вимог, правил, які приймаються міністерствами, відомствами та іншими центральними органами виконавчої влади.

Місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування як суб'єкти загальної компетенції забезпечення діяльності адміністративних судів, насамперед, сприяють вирішенню побутових, житлових та інших питань віднесених до їх компетенції.

Серед суб'єктів загальної компетенції забезпечення діяльності адміністративних судів окреме місце ми відводимо *правоохоронним органам*, які виконують завдання із забезпечення законності їх професійної діяльності.

Завршуючи характеристику суб'єктів загальної компетенції забезпечення діяльності адміністративних судів, вважаємо, що їх основна особливість полягає у тому, що організаційне забезпечення діяльності адміністративних судів не є їх основним завданням та обов'язком. Забезпечення діяльності адміністративних судів є однією із багатьох покладених на них функцій. Іншою особливістю зазначеної групи суб'єктів є те, що їх правові акти мають загальнодержавне значення, є обов'язковими для усіх суб'єктів суспільних відносин. Третя особливість полягає у тому, що вони не відносяться до судової гілки державної влади.

Що стосується суб'єктів спеціальної компетенції, то вони: по-перше, належать до судової системи; по-друге, організаційне забезпечення діяльності адміністративних судів є їх основним завданням та обов'язком; по-третє, прийняті ними правові акти мають внутрішньо-організаційне (внутривідомче) значення. Так, найбільшим об'ємом повноважень з питань організаційного забезпечення діяльності адміністративних судів наділена Державна судова адміністрація та її територіальні органи управління. У ч. 2 ст. 125 Закону України «Про судоустрій» зазначено, що Державна судова адміністрація України є центральним органом виконавчої влади, що здійснює організаційне забезпечення діяльності судів загальної юрисдикції, а також інших органів та установ судової системи [1].

Відповідно до п.3 Положення про Державну судову адміністрацію України, її основними завданнями є: організаційне забезпечення діяльності судів загальної юрисдикції, крім Верховного Суду України та вищих спеціалізованих судів, роботи з'їзду суддів України, діяльності Ради суддів України, інших рад суддів, конференцій і зборів суддів, кваліфікаційних комісій суддів усіх рівнів, Академії суддів; здійснення матеріального і соціального забезпечення суддів та пра-

цівників апарату судів; участь у межах своїх повноважень у формуванні судів; удосконалення організаційного забезпечення діяльності судів [2].

Аналіз шойно приведених завдань Державної судової адміністрації України дозволив зробити висновок про те, що незважаючи на те, що вона є самостійним суб'єктом організаційного забезпечення діяльності адміністративних судів, Державна судова адміністрація здійснює організаційне забезпечення й інших забезпечувальних суб'єктів: з'їзду суддів України, діяльності Ради суддів України, інших рад суддів, науково-консультативних рад, конференцій і зборів суддів, апаратів судів, кваліфікаційних комісій суддів усіх рівнів, Академії суддів тощо.

Вища рада юстиції є колегіальним, незалежним органом, відповідальним за формування високопрофесійного суддівського корпусу, здатного кваліфіковано, сумірно та неупереджено здійснювати правосуддя на професійній основі, а також за прийняття рішень стосовно порушень суддями вимог щодо несумісності та у межах своєї компетенції про їх дисциплінарну відповідальність. Як суб'єкт організаційного забезпечення діяльності адміністративних судів вона: вносить подання Президенту України про призначення суддів на посади або про звільнення їх з посад; розглядає справи і приймає рішення стосовно порушення суддями і прокурорами вимог щодо несумісності; здійснює дисциплінарне провадження стосовно суддів Верховного Суду України і суддів вищих спеціалізованих судів; розглядає скарги на рішення про призначення до дисциплінарної відповідальності суддів апеляційних та місцевих судів, а також прокурорів. У Вишій раді юстиції утворюються секції з питань підготовки подань для призначення суддів уперше та звільнення їх з посад; дисциплінарна секція для здійснення дисциплінарного провадження, розгляду скарг на рішення про призначення до дисциплінарної відповідальності і прийняття рішення про порушення суддями і прокурорами вимог щодо несумісності [1].

Пленум Верховного Суду України наділений такими організаційними повноваженнями щодо забезпечення діяльності адміністративних судів: утворює судові палати Верховного Суду України, визначає їх кількісний склад, призначає голів судових палат та їх заступників; визначає кількісний склад суддів Президії Верховного Суду України та обирає їх у порядку, передбаченому цим Законом; заслуховує інформації Голови Верховного Суду України, голів судових палат Верховного Суду України, голів вищих спеціалізованих судів, Касаційного суду України та апеляційних судів щодо організації роботи судових палат та діяльності відповідних судів; дає роз'яснення судам загальної юрисдикції з питань застосування законодавства, у разі необхідності визнає нечинними відповідні роз'яснення вищих спеціалізованих судів.

Президія Верховного Суду як суб'єкт організаційного забезпечення діяльності адміністративних судів заслуховує інформацію голів апеляційних загальних судів, Касаційного суду України та вищих спеціалізованих судів щодо організації роботи цих судів, виробляє пропозиції щодо кількості суддів у відповідних судах на основі нормативів навантаження суддів у судах усіх рівнів.

Пленум вищого спеціалізованого суду, реалізуючи повноваження щодо організаційного забезпечення діяльності адміністративних судів; дає роз'яснення

з питань застосування спеціалізованими судами законодавства при вирішенні справ відповідної судової юрисдикції; затверджує склад Науково-консультативної ради при вищому спеціалізованому суді та положення про неї; затверджує склад редакційної колегії друкованого органу вищого спеціалізованого суду; визначає кількісний склад суддів — членів президії вищого спеціалізованого суду; заслуховує інформацію голови вищого спеціалізованого суду про діяльність відповідних спеціалізованих судів, а також повідомлення заступників голови вищого спеціалізованого суду та голів апеляційних і місцевих спеціалізованих судів про практику вирішення судових справ.

Президія вищого спеціалізованого суду як суб'єкт організаційного забезпечення діяльності адміністративних судів: розглядає питання організації діяльності суду, судових палат та апарату суду; за поданнями голови вищого спеціалізованого суду затверджує склад кожної з судових палат; заслуховує інформацію голів судових палат про діяльність судових палат; розглядає матеріали узагальнення судової практики та аналізу судової статистики, приймає відповідні рекомендації; розглядає питання організаційного забезпечення діяльності суду і виробляє пропозиції щодо його поліпшення; розглядає питання роботи з кадрами суддів і працівників апарату вищого спеціалізованого суду та підвищення їх кваліфікації; заслуховує інформацію голів апеляційних та місцевих спеціалізованих судів щодо організації роботи цих судів; опрацьовує пропозиції щодо кількості суддів у відповідних спеціалізованих місцевих та апеляційних судах; надає методичну допомогу апеляційним та місцевим судам для забезпечення правильного застосування ними законодавства.

Президія касаційного та апеляційного судів: розглядають питання організації діяльності суду, судових палат та апарату суду; затверджують персональний склад судових палат; розглядають матеріали узагальнення судової практики та аналізу судової статистики, приймають відповідні рекомендації; розглядають питання організаційного забезпечення діяльності суду та надають пропозиції щодо його поліпшення; розглядають питання роботи з кадрами суддів і працівників апарату суду та підвищення їх кваліфікації; заслуховують інформацію голів місцевих судів щодо організації діяльності цих судів; надають методичну допомогу місцевим судам з метою забезпечення правильного застосування ними законодавства; забезпечують виконання рішень зборів суддів відповідного суду.

Науково-консультативні ради при Верховному Суді України та вищих спеціалізованих судах створюється для опрацювання питань, пов'язаних з роз'ясненням законодавства, а також для надання висновків щодо проектів законів та інших нормативно-правових актів та з інших питань, пов'язаних з необхідністю наукового забезпечення діяльності суду.

Кваліфікаційна комісія суддів як суб'єкт організаційного забезпечення діяльності адміністративних судів: перевіряє відповідність кандидатів у судді вимогам, встановленим законом, проводить їх кваліфікаційне атестування і дає висновок про підготовленість до судової роботи кожного кандидата, який пропонується на посаду судді; дає висновки про звільнення з посади судді; проводить кваліфікаційну атестацію суддів відповідних судів і присвоює суддям кваліфіка-

ційні класи (не вище другого); розглядає звернення та подання про дисциплінарну відповідальність суддів місцевих судів, проводить пов'язані з цим службові перевірки; за наявності підстав порушує дисциплінарне провадження і вирішує питання про дисциплінарну відповідальність судді; призначає перебування у відставці суддів місцевих судів; здійснює інші повноваження, передбачені законом.

Значною кількістю організаційних повноважень щодо забезпечення діяльності адміністративних судів наділені голови судів та їх заступники. Наприклад, голова адміністративного суду: здійснює організаційне керівництво діяльністю суду; визначає обсяг обов'язків заступника (заступників) голови суду; на підставі акта про призначення на посаду судді чи обрання суддею безстроково або припинення повноважень судді видає відповідний наказ; приймає на роботу і звільняє працівників апарату суду, присвоює їм ранги державного службовця у встановленому законом порядку; застосовує щодо них заохочення та накладає дисциплінарні стягнення; здійснює заходи щодо забезпечення формування складу народних засідателів; організовує ведення судової статистики; організовує роботу щодо підвищення кваліфікації працівників апарату суду; видає накази і розпорядження.

Організаційне забезпечення роботи суду здійснює його апарат, який очолює керівник апарату (завідуючий секретаріатом). Завідуючий секретаріатом підпорядковується голові суду і координує свою діяльність з відповідним територіальним управлінням державної судової адміністрації.

Суб'єктами організаційного забезпечення діяльності адміністративних судів є вищі навчальні заклади. Зокрема, з метою вирішення питань забезпечення судів кваліфікованими кадрами суддів та працівників апарату при Державній судовій адміністрації України функціонує Академія суддів України. Академія суддів України є державним вищим навчальним закладом, що здійснює підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації суддів і працівників апарату судів.

В організаційному забезпеченні діяльності адміністративних судів беруть участь органи суддівського самоврядування. Завданням органів суддівського самоврядування є вирішення питань внутрішньої діяльності судів, у тому числі щодо участі у визначенні потреб кадрового, фінансового, матеріально-технічного та іншого забезпечення судів та контроль за додержанням встановлених нормативів вказаного забезпечення; погодження призначення суддів на посади в судах загальної юрисдикції, призначення суддів Конституційного Суду України та суддів до складу Вищої ради юстиції і обрання до кваліфікаційних комісій суддів; заохочення суддів та працівників апарату судів; здійснення контролю за організацією діяльності судів та інших структур у системі судової влади.

Функції щодо забезпечення діяльності адміністративних судів виконують й інші підрозділи. Сказане стосується транспортних та медичних служб, господарчих підрозділів, бібліотек, служб судових розпорядників та судової міліції.

Найбільшу дискусію серед науковців викликає питання про форми організаційного забезпечення діяльності судів. Варто відзначити те, що переважна більшість з них отримали законодавче визначення. Так, у ч.2 ст.119 Закону України «Про судоустрій» зазначено, що «організаційне забезпечення діяльності судів від-

повідно до цього Закону становлять заходи фінансового, матеріально-технічного, кадрового, інформаційного та організаційно-технічного характеру, спрямовані на створення умов для повного і незалежного здійснення правосуддя» [1].

Перелік заходів організаційного забезпечення діяльності адміністративних судів наводиться і у науковій літературі [3, с.33; 4, с.107; 5, с.13; 6, с.141].

Вищенаведене дає змогу зробити висновок про виокремлення як у чинному законодавстві, так і спеціальній літературі лише окремих груп організаційного забезпечення діяльності адміністративних судів. Пропозиції науковців з цього питання мають фрагментарний та безсистемний характер. Перш ніж визначити групи заходів організаційного забезпечення діяльності адміністративних судів пропонуємо визначити конкретні форми реалізації таких заходів, до яких, на нашу думку, варто віднести такі, як: підготовка пропозицій до проекту Державного бюджету України в частині визначення обсягу видатків для забезпечення діяльності адміністративних судів, кваліфікаційних комісій суддів, органів суддівського самоврядування та державної судової адміністрації; розроблення і затвердження єдиних нормативів фінансового забезпечення адміністративних судів; підготовка проектів правових актів з питань діяльності адміністративних судів та інших питань судоустрою; ведення статистичного і персонального обліку даних про суддів; забезпечення проведення заходів, звільнення суддів адміністративних судів; забезпечення проведення заходів, пов'язаних із складенням присяги суддями адміністративних судів; організація підвищення кваліфікації суддів адміністративних судів і працівників апарату судів, інших органів та установ судової системи; організація проходження навчальної практики в судових органах; визначення нормативів навантаження суддів адміністративних судів; затвердження типової структури і штатного розпису судів адміністративних судів; визначення чисельності працівників апарату адміністративних судів, інших органів та установ судової системи; ведення судової статистики, діловодства та архівної справи, звітів про стан здійснення правосуддя; здійснення дисциплінарного провадження стосовно суддів адміністративних судів; розгляд скарг на рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності суддів адміністративних судів; утворення судових палат; надання роз'яснень адміністративним судам з питань застосування законодавства; розгляд матеріалів узагальнення судової практики та аналізу судової статистики; надання методичної допомоги нижчестоящим судам з метою забезпечення правильного застосування ними законодавства; опрацювання питань, пов'язаних з роз'ясненням законодавства, а також для надання висновків щодо проектів законів та інших нормативно-правових актів та з інших питань, пов'язаних з необхідністю наукового забезпечення діяльності адміністративних судів; проведення кваліфікаційного атестування; визначення обсягу обов'язків суддів адміністративних судів; проведення наукових досліджень з питань вдосконалення організації та діяльності адміністративних судів; проведення планово-фінансової роботи, ведення бухгалтерського обліку у адміністративних судах; матеріальне і соціальне забезпечення суддів адміністративних судів; медичне обслуговування та санаторно-курортне лікування

суддів адміністративних судів; організація та фінансування будівництва, ремонту будинків і приміщень адміністративних судів; створення, впровадження та функціонування Єдиної судової інформаційної системи, Єдиного державного реєстру судових рішень, інших реєстрів та інформаційних систем.

Вищенаведені організаційні заходи пропонуємо об'єднати у такі групи: 1) правові (розробка проектів правових актів з питань діяльності адміністративних судів); 2) організаційно-штатні (розроблення структури адміністративних судів, кадрова робота); 3) охоронно-профілактичні (забезпечення додержання особами, що знаходяться в суді, встановлених правил, виконання ними розпоряджень головуючого в судовому засіданні, підтримання громадського порядку в суді, припинення проявів неповаги до суду, а також охорона приміщень суду, виконання функцій щодо державного захисту суддів, працівників суду, забезпечення безпеки учасників судового процесу); 4) фінансові (розроблення і затвердження єдиних нормативів фінансового забезпечення судів); 5) матеріально-технічні (капітальний ремонт, реконструкція та нове будівництво приміщень судів, а також низка інших витрат пов'язаних із діяльністю судів); 6) інформаційні (забезпечення судів нормативно-правовими актами, науковою та іншою спеціальною літературою, матеріалами судової практики, даними статистики тощо); 7) організаційно-технічні (забезпечення судів необхідними технічними засобами фіксування судового процесу); 8) науково-методичні (попередній розгляд проектів постанов правових актів, надання висновків щодо проектів законодавчих актів та з інших питань діяльності судів, підготовка яких потребує наукового забезпечення, розробка методичних матеріалів з питань діяльності адміністративних судів).

Список літератури:

1. Про судоустрій України: Закону України від 7 лютого 2002 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 27-28. — Ст.180.
2. Про затвердження Положення про Державну судову адміністрацію України: Постанова Кабінету Міністрів України від 14.01.2009 р. № 14 // Офіційний вісник України від 26.01.2009 — 2009 р., № 3, стор. 77, стаття 87.
3. Запорожець М.П. Адміністративно-правове забезпечення діяльності місцевих загальних судів України: Дис... канд. юрид. наук. 12.00.07 / Запорожець Михайло Петрович / НУВС. — Х., 2004. — 179 с.
4. Стрижак А.А. Державне управління забезпеченням діяльності судів загальної юрисдикції: Дис... канд. юрид. наук. 12.00.07 / Інститут законодавства Верховної Ради України. — К., 2005. — 184 с.
5. Штогул С.Г. Правові проблеми організації і функціонування місцевих загальних судів в Україні. — Х., 2004. — 125 с.
6. Комзюк А.Т., Мельник Р.С., Бевзенко В.М. Сучасна адміністративна юстиція України: особливості організації та здійснення: Навч. посіб. для юрид. вузів і фак. / За заг. ред. А.Т. Комзюка — Київ: Аконіт, 2008. — 234 с.

С. Бондар. Организационное обеспечение деятельности административных судов. — Статья.

Предлагаются практически значимые критерии классификации субъектов организационного обеспечения деятельности административных судов. Определяются формы организационных мер, которые регламентируются нормами административного законодательства. Уточняются виды и особенности организационного обеспечения деятельности административных судов как предмета административно-правового регулирования.

Ключевые слова: субъекты организационного обеспечения деятельности административных судов, критерии классификации субъектов, организационное обеспечение деятельности административных судов как предмет административно-правового регулирования.

S. Bondar. Orgware of activity of administrative courts. — Article.

The meaningful criteria of classification of subjects of orgware of activity of administrative courts are offered practically. The forms of organizational measures, which are regulated by the norms of administrative legislation, are determined. Kinds and features of orgware of activity of administrative courts are specified as the article of the административно-правового adjusting.

Keywords: subjects of orgware of activity of administrative courts, criteria of classification of subjects, organizaciyeo providing of activity of administrative courts, as article of the административно-правового adjusting.

УДК 349.2

*Клименчук П. М.
здобувач при Інституті держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України*

**ДО ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
СТОРИН СОЦІАЛЬНО-ПАРТНЕРСЬКИХ ВІДНОСИН**

Підається науковому аналізу проблематика підвищення ефективності юридичної відповідальності сторін соціального партнерства. Надаються конкретні пропозиції щодо вдосконалення її правової регламентації.

Ключові слова: юридична відповідальність; працівник; роботодавець; професійка; соціальне партнерство; колективні угоди.

Учасники соціально-партнерських відносин, здійснюючи свою діяльність, наділяються певними правами й обов'язками, а за їх порушення несуть відповідальність. Як пише І. Шемелинець, як і будь-які інші права, права суб'єктів соціального партнерства забезпечуються й охороняються державою шляхом закріплення юридичної відповідальності. Держава за порушення норм законо-

давства у сфері соціального партнерства встановила адміністративну, кримінальну, дисциплінарну й у деякій мірі матеріальну відповідальність [1, с. 40].

Кодекс України про адміністративні правопорушення у сфері соціального партнерства закріплює відповідальність за (а) ухилення від участі в переговорах щодо укладення, зміни або доповнення колективного договору чи угоди (ст. 411); (б) порушення або невиконання колективного договору чи угоди (ст. 412) і (в) ненадання інформації для ведення колективних переговорів і здійснення контролю за виконанням колективних договорів чи угод (ст. 413) [2].

Кримінальний кодекс України встановлює кримінальну відповідальність за такі злочини проти трудових прав громадян, як (а) грубе порушення законодавства про працю (ст. 172), (б) грубе порушення угоди про працю (ст. 173), (в) примушення до участі у страйку або перешкоджання участі у страйку (ст. 174), (г) невилплата заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат (ст. 175) [3]. Однак вести мову про наявність кримінальної відповідальності в соціальному партнерстві — це хибний шлях.

Звернімося до дисциплінарної відповідальності. Стаття 18 Закону України «Про колективні договори і угоди» прямо передбачає можливість притягнення осіб, які є сторонами колективних договорів та угод, до дисциплінарної відповідальності, аж до звільнення з посади [4]. Звичайно, якщо на працівника чинним законодавством про працю, колективним чи трудовим договором покладено виконання обов'язків, що стосуються соціально-партнерських відносин, цілком логічно, що до нього роботодавець має право застосувати дисциплінарне стягнення.

Перш ніж розглядати питання матеріальної відповідальності звернімося до чинного КЗпП України, в якому у статтях 130-138, 173, 236 і 237 вказується, що вона поділяється на матеріальну відповідальність працівника й матеріальну відповідальність роботодавця. Як же тлумачиться це поняття взагалі? Так, К. М. Лугов і Ю. М. Полятев вважають матеріальну відповідальність сторін трудового договору одним з видів юридичної відповідальності, яка полягає в обов'язку відшкодувати завдану другій стороні реальну майнову шкоду і яка настає за наявності підстав та умов в обсязі, передбаченому трудовим законодавством [5, с. 125]. Н. М. Хуторян щодо цього висловлює такі думки: стороною матеріальної відповідальності в колективних правовідносинах виступає трудовий колектив, група найманих працівників. Уповноважена професійкова організація чи уповноважений найманими працівниками орган може виступати стороною такої відповідальності тільки в єдиному випадку — в разі заподіяння шкоди роботодавцеві при перевищенні ним повноважень, наданих йому цими працівниками, наприклад, при заподіянні шкоди внаслідок перевищення ним своїх повноважень з вирішення колективного трудового спору. Підставою матеріальної відповідальності фахівець називає трудове правопорушення сторонами трудових правовідносин, тобто протиправне, винне невиконання чи неналежне виконання однією зі сторін цих правовідносин (індивідуальних чи колективних) своїх трудових обов'язків, що спричинило заподіяння матеріальної та/або немайнової шкоди іншій стороні [6, с. 361, 362]. У цілому погоджуючись із висловленими твердженнями названого правника щодо матеріальної відповідальності,